

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษย์และประเทศชาติ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่คอยค้ำจุนความเจริญในทุกด้านของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่าประเทศใดมีทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์และประชาชนรู้จักหลักและวิธีการอนุรักษ์แล้ว ประเทศนั้นจะประกอบไปด้วยประชาชนที่มั่งคั่งสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่สุขสบาย ตรงกันข้ามกับประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและประชาชนไม่รู้จักรักษาทรัพยากรปล่อยให้ทรัพยากรสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ในไม่ช้าประชาชนในประเทศนั้นต้องเผชิญกับภาวะความตกต่ำทางเศรษฐกิจ มาตรฐานการครองชีพจะกระทบกระเทือน ความวุ่นวายต่าง ๆ ก็จะตามมา (นิวัต เรื่องพานิช. 2537 : 36)

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ค่อยๆ สะสมตนเองและแผ่ขยายออกไปอย่างช้าๆ แต่ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ อย่างไรก็ตาม รู้ตัว จึงทำให้ปัญหานี้ถูกมองข้ามไป แต่ด้วยสายตาวไกลของนักวิชาการหลายสาขาที่มีบทบาทในการพัฒนา กลุ่มหนึ่งจาก 10 ประเทศ ได้มองเห็นปัญหานี้ขึ้น จึงร่วมประชุมปรึกษากันเป็นครั้งแรกที่กรุงโรม ในปี พ.ศ. 2511 (สุพรรณิ มีเทศน์. 2539 : 54) ประเด็นสำคัญของการประชุมคือเรื่องความหายนะ ที่มนุษย์กำลังประสบอยู่ทั้งในปัจจุบันและที่จะประสบในอนาคต อันได้แก่ ปัญหาความยากจนของประชาชน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม การขยายตัวของเมือง ที่ขาดการวางแผน ภาวะเงินเฟ้อ การประชุมที่กรุงโรม ครั้งนั้น ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวขึ้น ในเรื่องคุณภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิต จนถึงปี พ.ศ. 2515 ได้มีการประชุมเรื่อง สภาพแวดล้อมครั้งใหญ่สุด ขององค์การสหประชาชาติ ที่กรุงสต็อกโฮล์ม หลังจากนั้นความสนใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ได้แผ่ขยายออกอย่างรวดเร็ว การผลิตที่คำนึงเฉพาะประโยชน์ส่วนตนเพียงประการเดียว ก็เริ่มมีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดตามมา

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงภาวะความสำคัญในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน จึงได้กำหนดขึ้นไว้ในรัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2521 มาตราที่ 61 ว่า “รัฐพึงบำรุงรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมและพึงจัดสิ่งที่เป็นพิษ ที่ทำลายสุขภาพและอนามัยของประชาชน” และได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2518 (สุพรรณิ มีเทศน์. 2539 : 55) ตลอดจนได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้นในปีเดียวกัน โดยมีหน้าที่ ในการศึกษา วิเคราะห์สภาวะและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย และการวางแผน ในการกำหนดแนวทาง ในการส่งเสริม อนุรักษ์และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศ

การกำหนดขึ้นในรัฐธรรมนูญการออกกฎหมายตลอดจนการตั้งหน่วยงานสิ่งแวดล้อมขึ้น ในประเทศทั้งหมดเหล่านี้คือเป้าหมายของรัฐบาลที่ได้ตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาในอดีตที่คำนึงถึงผลผลิตที่ตามมา ผลที่ได้รับจึงไม่ใช่สิ่งที่ต้องการ เพราะมีการเจริญทางเทคโนโลยีสูง มีผลผลิตทั้ง ในด้านคุณภาพ และปริมาณที่มากมายเพียงใดก็ตามแต่เมื่อประชาชนยังประสบกับปัญหาความ ยากจนและมีความเหลื่อมล้ำในฐานะจมนมืองใช้ผลผลิตเท่าเทียมกันประการหนึ่ง กับเกิดปัญหา ความเสื่อมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอากาศ น้ำ ดิน หรือ ทรัพยากรธรรมชาติ อื่น ๆ ส่วนยังไม่ปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ ตัวอย่างเช่นหมอกควันอันใหญ่ หลวงของรังสีอัลตราไวโอเลต - บี อันเป็นรังสีคลื่นสั้น ที่มีอำนาจทำลายเซลล์เนื้อเยื่อ ของสิ่งมีชีวิตได้ กำลังขยายออกไปอย่างกว้างขวางและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากชั้นก๊าซ โอโซนบาง ๆ ที่แผ่คลุมโลกอยู่ในระดับความสูง 15 กิโลเมตรขึ้นไป ถูกทำลายด้วยสารเคมี ประเภท ซีเอฟซี หรือคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (Chloro Fluoro Carbon) ที่มนุษย์ผลิตขึ้นใช้ กับเครื่องทำความเย็นต่าง ๆ เป็นเหตุให้รังสีอัลตราไวโอเลต - บี จากดวงอาทิตย์ส่งลงมาถึงพื้น โลกมากขึ้น ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์พบว่ารังสีนี้ได้ทวีขึ้น ไม่เพียงเป็นอันตรายต่อมนุษย์เท่านั้น ยังสามารถทำลายพืชผล ป่าไม้ และสัตว์ได้ด้วย ซึ่งความร้ายแรงนี้นอกจากจะเป็นผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมโลกแล้ว ยังกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร และเศรษฐกิจโลกโดยตรง อันจะเป็นเหตุให้ปัญหาความยากจน อดอยากในหมู่พลโลกทวีความร้ายแรงมากขึ้นในอนาคต (เจตน์ เจริญโท. 2537 : 13)

จากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ และในช่วง 2 ปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ป่าไม้ยังคงถูกทำลายลงปีละ 1 ล้านไร่ ที่ดิน

ทำกินถูกชะล้างพังทลาย คุณภาพของแม่น้ำลำคลองเปลี่ยนแปลงไป จนบางพื้นที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก สิ่งแวดล้อมที่เสื่อมลงในด้านคุณภาพของอากาศ ปริมาณฝุ่นละอองรวมทั้งเสียงในกรุงเทพมหานคร และเมืองหลักในแต่ละภาคเกิดผลกระทบต่อชีวิตของคนไทยอย่างกว้างขวาง (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2539 : 2)

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย ที่ผ่านมานั้นเป็นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนามาแต่ละขั้นที่ไม่ยั่งยืนกล่าวคือ มีความมั่งคั่งแต่ขาดความมั่นคงอันเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจมากจนเกินไป โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม “ลักษณะเช่นนี้ไม่มีวันที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่ง ความสมบูรณ์โดยทั่วหน้ากันได้แต่ประโยชน์ส่วนใหญ่กลับเกิดกับนักธุรกิจและนักลงทุนเท่านั้น สำหรับประชาชน ได้รับการพินชนาการด้วยหนี้สินและความยากจนต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด” (วินัย วีระพัฒนานนท์. 2534 : 18) ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) จึงได้มีการปรับปรุงจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศไทยเสียใหม่ โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่นการศึกษา การปกครอง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การมีวิสัยทัศน์ที่ว่า “ครอบครัวยุ่ง ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีสมรรถภาพ เสรีภาพ มีความยุติธรรมและการพัฒนาที่สมดุลบนพื้นฐานของความเป็นไทย ความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน” ทำให้คนไทยมีความสุขที่แท้จริงในระยะยาวต่อไปได้

การจัดระบบ ให้การศึกษาอบรมแก่บุคคลภายในชาติ ต้องให้เกิดความรักความหวงแหน ต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนมีจิตสำนึกที่ดี ในการช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งในทัศนที่มีต่อการจัดการศึกษาของไทย ท่านพุทธทาสภิกขุได้ให้ความคิดเห็นว่าเป็นระบบการศึกษาแบบสุนัษทางควัน (พุทธทาสภิกขุ. 2525 : 23 – 24) เพราะการเรียนเพียงเพื่อให้รู้หนังสือ รู้วิชาชีพ แต่ในด้านที่ดำเนินชีวิตแบบใดมีความทุกข์น้อยที่สุดกลับไม่มีการเรียนการสอนหรือมีการฝึกฝนกันเลย ดังนั้นผลพวงจากการศึกษาชนิดนี้ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เอารัดเอาเปรียบสร้างปัญหาต่อเพื่อนมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งทำให้เกิดปัญหาติดตามมา เป็นผลให้ต้องติดตามแก้ไขอยู่ตลอดเวลา ในการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาและส่งผลให้ มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปในแนวทางที่ดี ปัจจุบันได้มีนักวิชาการหลายสาขา ได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้ ซึ่งขั้นกำหนดลักษณะของหลักปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเน้นการวางนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องคำนึงถึงอนาคตเพราะหากไม่มีการแก้ไขปัญหานั้น แต่ผลักดัน ไปให้เกิดขึ้น

ในอนาคตอีกเท่ากับว่า เป็นการกระทำที่สร้างวิกฤตการณ์มากขึ้น และในระยะยาวส่งผลให้
 ธรรมชาติเสื่อมโทรมไปไม่อาจฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้ การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องมีการอนุรักษ์
 ร่วมกับการพัฒนาควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติ โดยการปรับปรุงแก้ไข
 ส่วนที่เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นการตอบสนองความต้องการของผู้คน
 ในสังคมปัจจุบันและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อโอกาส ความสามารถของคนรุ่นต่อ ๆ ไปที่
 ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร สิ่งแวดล้อมในภายภาคหน้าและต่อไปได้ (ศักดิ์ ศุภพงศ์พิเศษฐ์,
 2534 : 24)

กระทรวงศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในด้านให้การศึกษาและส่งเสริมความ
 รู้ให้แก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบ ดังนั้นจึงควรเน้นให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึกเกี่ยว
 กับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง ทุกระดับ และทุกอาชีพ เพราะ
 ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการกระทำของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทาง
 อ้อม ในการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงควรแก้ที่ต้นเหตุของปัญหา ได้แก่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
 ของมนุษย์ให้เป็นไปในด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง โดยให้การ
 ศึกษา ฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพและให้ผลระยะ
 ยาว

ในหลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 ของกรมวิชาการ กระทรวง
 ศึกษาธิการ ได้นำเนื้อหาหลักขณะวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาสอดแทรกเข้าไปตามหมวดวิชาต่าง ๆ
 แต่มิได้รวมเอาไว้ในที่แห่งเดียวกันภายใต้ชื่อวิชาสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน แต่หากไปบูรณาการ
 ในวิชาวิทยาศาสตร์บ้าง ในวิชาสังคมศึกษาบ้าง และวิชาสุขศึกษาบ้าง ซึ่งการสอนเกี่ยวกับสิ่ง
 แวดล้อม จะทำให้นักเรียนเห็นคุณค่า ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เกิดค่านิยมที่ดีต่อ
 สิ่งแวดล้อมและต้องการให้ผู้เรียนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบในอนาคต (ธนา
 ลัย สุพัฒน์ธี, 2535 : 65) อย่างไรก็ตามด้านการเรียนการสอนในบางส่วนยังใช้วิธีการแบบ
 บรรยายเป็นหลักไม่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ จากผลการวิจัยของกรมวิชาการที่ได้
 ประเมินผลการใช้หลักสูตร ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ประจำปี 2535
 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องการคิดและการแก้ปัญหาสูงสุด คิดได้ร้อยละ 56.54 การ
 พัฒนาสังคมร้อยละ 55.59 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538 : 1) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ และ
 มีแนวโน้มคงที่อันเนื่องมาจากครูผู้สอนให้ความรู้ด้วยการบรรยายเน้นเนื้อหาขาดทักษะในการ
 ใช้สื่อ ขาดการฝึกคิดวิเคราะห์ปัญหาจากสถานการณ์ที่เกิดและขาดการปลูกฝังค่านิยมควบคู่
 ไปกับการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

สิ่งสำคัญที่ทำให้นักเรียนได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและเข้าใจสิ่งแวดล้อมก็จากการมีส่วนร่วมในการเรียน การปฏิบัติกิจกรรมมีความคิดที่ต้องแก้ไขปัญหา ตามขั้นตอนตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการเห็นสภาพของปัญหาจริงๆ หรือจากวิดีโอ หรือจากสื่อประเภทต่างๆ มากขึ้น จนทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกหิวแห่งเอาใจใส่ รมณ์ระวังต่อการกระทำต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ได้รับการพัฒนาเป็นค่านิยมในด้านการอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นแก่ตัวนักเรียนตลอดไป ดังนั้นในการให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมจึงต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการเรียนการสอนคือการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติหลายแนวทาง เลือกรจากกระดมความคิดของนักเรียนเองที่สามารถนำไปปฏิบัติเป็นตัวนำในวิธีการเรียนรู้ เริ่มจากศึกษาปัญหาที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด เช่น ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน ตำบล และส่วนที่ขยายกว้างออกไปถึงระดับโลก นักเรียนมีส่วนร่วม ในการกำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปปัญหา เพื่อพิจารณาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง และการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมด้วยความสามารถของตนเองให้มากที่สุด โดยครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาผู้ชี้แนะเท่านั้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ถ้าเรามีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อม ที่เสียไปแล้วให้กลับดี ย่อมกระทำได้ไม่ยาก นั่นคือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างทั่วถึง อันจะส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติและการปฏิบัติ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมดังกล่าว ควรจะทำทุกกลุ่มอายุ แต่กลุ่มที่ควรเน้นเป็นพิเศษคือกลุ่มเด็กในวัยเรียน ซึ่งกำลังเจริญเติบโต เป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนกลุ่มนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร ยืนนานและมีประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว

ในการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ โรงเรียนเป็นสถาบันที่สอง รองจากสถาบันครอบครัวที่มีส่วนหล่อหลอม ให้เยาวชนเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา อนาคตอันสดใสจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากคนในวันพรุ่งนี้ของเรา ยังขาดการปูพื้นฐาน ด้านกระบวนการศึกษาที่ดี โดยเฉพาะบทเรียนเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งประชาชนในกลุ่มนี้มีประมาณ 17 ล้านคน (สุรัจ ศิลป์อนันต์. 2540 : 18) ปัญหาที่สำคัญที่สุด อยู่ที่ครูที่จะสอนวิชาสิ่งแวดล้อมว่าเข้าใจขอบเขตของวิชาสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนการสอนและเป้าหมายของวิชาสิ่งแวดล้อมได้ดีเพียงใด

สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดมุกดาหาร เป็นหน่วยงานสังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการครู กำกับการศึกษาให้ปวงชน โดยมีหน่วย

งานย่อยที่รับผิดชอบคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาที่กระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั้ง 7 อำเภอ ซึ่งในปัจจุบันมีโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่เปิดทำการตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 31 โรงเรียน มีจำนวนครูประจำการ 768 คน สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดมุกดาหาร ได้ตระหนักในภาระหน้าที่อันยิ่งใหญ่ในการศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต ได้ดำเนินการทุกอย่างตามที่กรมวิชาการและกระทรวงศึกษาธิการมอบหมายงาน เพื่อจุดประสงค์สำคัญ คือ ต้องการให้เด็กและเยาวชน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีคุณธรรม จริยธรรม ที่สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ ปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่เกิดวิสัยทัศน์ มีจิตสำนึก ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียน ซึ่งในปัจจุบันหลักสูตร ได้กำหนดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการจัดการ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ในจังหวัดมุกดาหารก็ยังพบปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นเสมอ เช่น ปัญหาตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อเป็นแหล่งทำมาหากิน ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทำให้ทัศนียภาพอันสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวเสียไป เป็นต้น ซึ่งครูที่มีบทบาทในการสอนสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนนั้น จะมีทั้งครูที่สอนสิ่งแวดล้อมโดยตรง ได้แก่ครูที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษาและวิชาสุขศึกษา ส่วนครูที่สอนวิชาสิ่งแวดล้อมโดยทางอ้อมได้แก่ครูที่สอนวิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษและวิชาคณิตศาสตร์ จะเห็นว่าจำนวนบุคลากรครูที่สอน ในโรงเรียนสังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา ในจังหวัดมุกดาหารนั้นมีเป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นยังเกิดขึ้นและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และนับวันมากขึ้น

จากสภาพการณ์ดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบว่าครูทั้งสองกลุ่ม คือกลุ่มที่มีบทบาทโดยตรงกับครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อม ในการสอนสิ่งแวดล้อมนั้น มีความรู้ความเข้าใจมากน้อยแค่ไหน แตกต่างกันหรือไม่ และครูทั้งสองกลุ่มมีบทบาทอย่างไร ในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนอย่างไรบ้างทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชน อันเป็นสิ่งที่ควรจะทำควบคู่ไปกับการดำเนินการทางวิชาการด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาท การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของครูที่มีบทบาทโดยตรงและครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อมใน โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาท การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของครูที่มีบทบาทโดยตรงและครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อม ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร
3. เพื่อเปรียบเทียบ ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของครูที่มีบทบาทโดยตรงและครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อม ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร
4. เพื่อศึกษาปัญหาของครูในการปฏิบัติการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร

ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีปัญหาที่ต้องการทราบ 4 ประการ ดังนี้

1. บทบาทในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูที่มีบทบาทโดยตรงและครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อม มีมากหรือน้อย อยู่ในระดับใด
2. ครูที่มีบทบาทโดยตรงมีบทบาทในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกันหรือไม่กับครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อม
3. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูที่มีบทบาทโดยตรงกับครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อมแตกต่างกันหรือไม่
4. ปัญหาในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูใน โรงเรียนมัศึกษามีอะไรบ้าง

สมมติฐานของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

1. บทบาทของครูที่สอน โดยทางตรงและโดยทางอ้อมแตกต่างกันคือ
 - 1.1 บทบาทการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูที่สอน โดยทางตรง ทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก
 - 1.2 บทบาทการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูที่สอน โดยทางอ้อม ทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง
2. บทบาทการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้ง 3 ด้านของครูที่มีบทบาท โดยทางตรงและโดยทางอ้อมแตกต่างกัน
3. กลุ่มครูที่มีบทบาท โดยทางตรงกับครูที่มีบทบาท โดยทางอ้อม มีความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในขอบเขต ดังนี้

1. พื้นที่

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 31 โรงเรียน จาก 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอหนองสูง อำเภอดอนตาล อำเภอห้วยใหญ่ อำเภอดงหลวงและอำเภอกำชะอี

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ครูที่มีบทบาท โดยทางตรงกับครูที่มีบทบาท โดยทางอ้อมในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 768 คน โดยการสุ่มตัวอย่างมาศึกษา จำนวน 264 คน

3. ตัวแปร

ในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรดังนี้ คือ

- 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ บทบาทของครูที่สอนวิชาสิ่งแวดล้อมแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ครูที่มีบทบาท โดยทางตรงกับครูที่มีบทบาท โดยทางอ้อม

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

- (1) บทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- (2) ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ให้คำนิยาม ศัพท์เฉพาะ ดังนี้

1. ครูที่มีบทบาทโดยตรง หมายถึง ครูที่สอนวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ครูที่สอนในรายวิชา วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษาและสุขศึกษา
2. ครูที่มีบทบาทโดยทางอ้อม หมายถึง ครูที่ไม่ได้สอนวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครูที่สอนวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์
3. บทบาท หมายถึง การปฏิบัติจริงของครู ในการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน โดยวิธีการอบรมชี้แนะแก่นักเรียนในการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในการวิจัยครั้งนี้ วัด โดยแบบสอบถามวัดบทบาทการปฏิบัติจริงของครูในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ด้านการอบรมชี้แนะแก่นักเรียนในการรักษาสิ่งแวดล้อม ด้านการเผยแพร่ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวม 18 ข้อ
4. การอบรมชี้แนะแก่นักเรียน ในการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ครูได้ทำการชี้แนะ เสนอแนะหรือแนะนำให้นักเรียนได้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน ให้อยู่ในสภาพที่ดีและสะอาด มีความเป็นระเบียบและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. การเผยแพร่ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ครูได้นำข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมออกเผยแพร่สู่นักเรียน ในรูปของการเสนอข่าวสารหน้าแถวในตอนเช้า การจัดบอร์ด การนำเสนอในวารสารที่จัดทำขึ้นในโรงเรียน การออกเสียงตามสายภายในโรงเรียน เป็นต้น
6. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ครูได้มีการจัดกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นในโรงเรียน

7. ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในการวิจัยครั้งนี้ วัดโดยใช้ข้อสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมตรวจสอบ จำนวน 40 ข้อ

8. ประสบการณ์เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ครูได้เคยหรือไม่เคยเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนชมรม สมาคมและกลุ่มต่าง ๆ

9. การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ การป้องกันและการบำรุงรักษาสิ่งที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวเราที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นให้คงสภาพไว้ไม่ให้เกิดการทำลายเสียหายให้คงมีอยู่ในสภาพที่ดี และใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

10. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เป็นทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น

(1) สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน เช่น อาคารห้องเรียน โรงฝึกงาน หอประชุม ห้องน้ำ ดัน ไม้ดอกไม้ สวนหย่อม สระน้ำ เป็นต้น

(2) สิ่งแวดล้อมในชุมชน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในชุมชน เช่น วัด ถนน สวนสาธารณะ ที่อยู่อาศัย แม่น้ำลำคลองต่าง ๆ เป็นต้น

11. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ การป้องกันและการบำรุงรักษาเพื่อให้สิ่งแวดล้อมดำรงอยู่ โดยใช้อย่างประหยัดหรือใช้แต่น้อยและให้เกิดประโยชน์มากที่สุดตลอดจนเกิดของเสียน้อยที่สุด

12. การส่งเสริม หมายถึง การให้การศึกษาโดยการให้ความรู้ข่าวสารต่าง ๆ และทักษะปฏิบัติเพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมองเห็นปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมกันแก้ปัญหาตลอดจนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมของครูแบบต่างๆ ได้แก่ การอบรมชี้แนะ การเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ กระตุ้นแก่นักเรียน และการจัดกิจกรรมอื่น ๆ

13. ครู หมายถึง ครูที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดมุกดาหาร

14. ระยะเวลาที่สอน หมายถึง ระยะเวลาที่ครูได้ทำการปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเรียนการสอนนับแต่เริ่มอาชีพรับราชการครู

15. โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จังหวัดมุกดาหาร มีทั้งสิ้น 31 โรงเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะเกิดประโยชน์ ดังนี้ คือ

1. ทำให้ทราบถึง การปฏิบัติและการดำเนินการเกี่ยวกับ การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครู ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีต่อนักเรียน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผน เพื่อเสริมสร้างกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูในโรงเรียนได้
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของครู ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่ ความรู้หรือการฝึกอบรมครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา
3. ปฏิบัติงานในสถานศึกษาเกี่ยวกับ การส่งเสริมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น โรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อหาทางแก้ไขแนวทางการทำงาน ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
4. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค การส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อหาทางแก้ไขแนวทางการทำงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น